La magia dal pom

Üngün früt nun es uschè populer scu il pom. El accumpagna e fascinescha als umauns daspö millis dad ans. Hozindi sclarescha el suvenz il monitur. Tuot alv sün ün fuonz nair cumpera il pom müers, il logo dad *Apple*. Quel simbol es simpatic, melgrô ch’el rapreschainta ün dals concerns ils pü pussaunts chi nun es sgür na per minchüna e minchün il pü simpatic. Dinuonder derivan dimena la fascinaziun e la magia dal pom?

Già l’autur tudas-ch Friedrich Schiller amaiva ils poms, dafatta ils marschs. Il chaschuot da sieu pult d’eira adüna implieu cun poms, que per deraser ün’odur dutscha ed agreabla in sia staunza. Sieu collega Johann Wolfgang von Goethe raquinta però cha l’udur aint illa staunza da Schiller saja steda tuot oter cu agreabla, pütöst penetranta e da survgnir mel.

Ün pom fras-ch nun es be bainvis pervi da la bun’udur. La pletscha dal pom glüscha in differentas culuors e muosters. Il pom scruoscha cun morder, sia charn es savurusa, dutscha u dutsch-escha. Tuot tenor sort po ün pom però svelt dvanter main gustus. Poms locals cha’s mangia düraunt il temp da racolta gustan per regla pü intensiv cu poms cultivos da maniera industriela. In Svizra existan passa milli sorts da poms locals. Quista biodiversited muossa l’importanza dal pom per l’umaun chi mangia poms daspö millennis e chi ho planto pomers e cultivo poms quasi dapertuot, inua cha’l clima ho permiss.

Tals Celts valaivan pomers scu qualchosa saunch, uschè cha’ls druids pigliaivan ramma dal pomer ed intagliaivan quella. Da quellas bachettas gniva dit ch’ellas possedan forzas magicas. Üna significaziun religiusa dal pomer hegia que eir do tar oters pövels u tar otras culturas. Ella vo dafatta inavous fin tals Sumers: In üna fossa d’üna regina sumerica, chi datescha circa da l’an 2500 aunz Cristus, s’hegia que chatto or e daspera rinchs da poms sechantos chi pendaivan vi d’üna corda. Il pom gniva dimena druvo scu proviant da viedi per river da l’otra vart, in l’oter muond.
Il früt giouva medemmamaing üna rolla importanta i’l cristianissem. In ouvras artisticas vain il paradis dad Adam ed Eva daspö il temp medievel suvenz illustro scu üert chi cuntegna ün pomer cun poms cotschens. Ils artists haun dimena nüzzagio per lur purtrets la forza d’attracziun d’ün pom cotschen chi ho survgnieu zieva aint in l’art minchataunt eir üna significaziun erotica. Per tschertünas e tschertüns es il pom dafatta ün mussamaint cha que detta ün Dieu, que pervi dals minzs dal pom chi’s rechattan aint in l’intern dal früt. Cun lur pusiziun pentagonela haun els nempe suvenz ün uorden telmaing perfet cha’ls umauns haun savieu declarer be cull’existenza da Dieu.

Il connex religius es però dvanto uschè important be grazcha a la fich ferma preschentscha dal pom. Surtuot il fat cha’l pom as lascha conserver fich bain es sto da granda importanza pels umauns. In conguel cun üja, pomma, tschireschas u prünas as laschan poms taunt conserver scu eir transporter pü lönch, que pervi da la pletscha robusta. Uschè furniva il pom ils vitamins necessaris düraunt ils invierns lungs e fraids, saja que in fuorma da früt, da süj u da most. L’origen dal pom as chatta ill’Asia Centrela, scu cha’ls botanikers britannics Barrie E. Juniper e David Mabberley

demuossan in lur cudesch *Die Geschichte des Apfels*. Sur vias da commerzi scu per exaimpel la Via da la Saida es il pom rivo eir in Europa.
Tuottüna ho la splendur d’ün grand pom cotschen, chi attira l’öglieda, eir üna forza chi po purter illusiun, prievel e sgrischur. In differentas mitologias, dittas, legendas e parevlas as muossa adüna darcho eir la vart prievlusa dal pom. Uschè mangia per exaimpel Alvetta ün pom tös-chanto ch’ella ho survgnieu da sia madrastra. Eir illa mitologia greca as dispüttan trais deessas pervi d’ün pom, uschè cha’s drouva in tudas-ch auncha hoz il pled ‚Zankapfel’ per descriver ün oget da dispütta.
Eir tar üna da las pü cuntschaintas scuviertas scientificas dal fisiker, astronom e matematiker Isaac Newton sto ün pom al cumanzamaint da la legenda: Tschantand suot ün pomer hegia Newton observo ün pom madür chi’d es crudo verticalmaing per terra. Quel evenimaint saja alura sto la radschun cha’l fisiker hegia cumanzo a scuvrir la ledscha da gravitaziun. Il pom do dimena impuls ed es üna funtauna d’inspiraziun.

Üna rolla speciela giouva il pom impustüt aint illa mitologia svizra. Tenor la ditta s’hegia que miss il pom sül cho dal figl da Guglielm Tell. Il bap es gnieu sfurzo da trer cul balaister sün quel pom, perque ch’el nu’s vulaiva suottametter al signur da Habsburg. Ad es bain cuntschaint cha Guglielm Tell ho challo e ch’el ho uschè salvo a se svess ed a sieu figl. Perque es il cuolp sül pom dvanto il minz dal mitus naziunel e Guglielm Tell l’eroe chi rapreschainta la liberted e l’independenza da nos pajais.

Tuot quellas istorgias, quels raquints u quellas ouvras artisticas, chi cumprouvan la ferma colliaziun traunter quel früt e l’istorgia da l’umaun, haun procuro cha’l pom es gnieu chargio cun adüna dapü glüschur e simbolica. E tuottüna es il pom üna part da trats ordinaris e cotres üna chosa fich banela, üna chosa dal minchadi. Forsa es precis quista multifarieted dal pom il factur il pü important per eruir la magia da quist früt. In mincha cas s’ho eir l’artista giapunais-americauna Yoko Ono inachüerta da quista magia, cur ch’ella ho preschanto ün pom in üna da sias exposiziuns d’art l’an 1966. Ed a nun es alura sto üngün oter cu John Lennon, il chantadur da la gruppa da pop *The Beatles*, chi ho visito l’exposiziun e chi ho do üna müersa aint in quel pom. Que chi’d es il prüm mumaint gnieu resentieu scu impertinenza e provocaziun, es sto il cumanzamaint d’üna da las pü cuntschaintas relaziuns d’amur dal 20evel tschientiner: Yoko Ono e John Lennon haun marido l’an 1969. A nun es dimena neir üngüna casualited cha’ls *Beatles* haun elet ün pom scu logo per lur label da plattas. E cur cha Steve Jobs ho fundo zieva sia firma da computers *Apple* cul pom müers scu logo, ho que chaschuno üna dispütta giuridica traunter ils *Beatles* ed *Apple* chi ho düro na damain cu 25 ans.

Zieva avair let quist text gusta la prosma müersa aint in ün pom forsa auncha meglder, siand cha que s’es uossa consciaint cha quel nu cuntegna be üna pruna vitamins, dimpersè vain eir accumpagno dad innunmbrablas istorgias.

(tenor NZZ am Sonntag, 9-10-2022)